

יעל בוגין

היסטוריה ממלכתי דתי

שאלון אינטרני 29106 / למשלימי בגרות – יחידה י'

בגרות קיץ 2013

לעדכונים ולהשלמות – אתר המיקודים אתכם לאורך כל הדרך

רכס

פרויקטים חינוכיים בע"מ

מיקוד בהיסטוריה – ממלכתי דתי
שאלון אינטרני 29106 / למשלימי בגרות – יחידה י'

בגרות קיץ 2013

יעל בוגין

© 2013 כל הזכויות שמורות
לרכס פרויקטים חינוכיים בע"מ ולמחברת

Printed in Israel 2013

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר, כל חלק שהוא מספר זה. שימוש מסחרי, מכל סוג שהוא, בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת בכתב מן המו"ל.

רכס פרויקטים חינוכיים בע"מ
ת"ד 75 אבן יהודה 40500
טלפון 073-2550000 פקסימיליה 073-2550055
כתובתנו באינטרנט: www.reches.co.il
E-mail: main@reches.co.il

סעיף "האנטישמיות המודרנית" נכתב על ידי טל פלם

עשינו כמיטב יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות של כל החומר ממקורות חיצוניים. אנו מתנצלים על כל השמטה או טעות. אם יובא הדבר לידיעתנו נפעל לתקנו במהירות הבאות.

רכס עושה כל שביכולתה כדי למנוע הופעת טעויות בספריה על אף זאת טעויות עלולות להופיע. כל טעות שתובא לידיעתנו תקבל מענה באתר מיקודים www.mikudim.co.il

מסת"ב 978-965-403-976-5 ISBN

קיץ 2013

לתלמיד וכמובן גם לתלמידה,

ספר זה אינו ספר לימוד. אין הוא בא להחליף את ספרי הלימוד שנעזרתם בהם לאורך כל השנה, אלא לסייע לכם להתמודד עם בחינת הבגרות. הספר מותאם למיקוד משרד החינוך קיץ תשע"ג-2013.

אני מקווה ומאמינה שלמדתם, שתרגלתם, שקראתם את השאלות, שהתמודדתם עם חומר לימוד מורכב עד כה. עכשיו, כשאתם נמצאים לפני בחינת בגרות על כל חומר הלימוד של השנה, בא לעזרתם הספר הזה. כאן ריכזנו עבורכם את כל פרקי הלימוד הנכללים בחומר הממוקד לבחינת הבגרות. החומר מסוכם בצורה בהירה, לא מסובכת, אך מספקת. הכוונה היא שתקראו בעיון את הפרקים בספר, תתמודדו עם השאלות בסוף כל פרק ובסוף הספר ואז תוכלו להגיע בטוחים ביכולותיכם לבחינת הבגרות.

כבר בתחילת הספר, ניסיתי לכלול פרק שידריך אתכם בלימוד. סביר להניח שרובכם למדתם במשך השנה מהמורים בכיתה כיצד להתמודד עם שאלות בגרות, כיצד לענות, כיצד לסכם וכיצד להתכונן. אך גם בנושא זה — כל המרבה הרי זה משובח. היעזרו בטיפים 🍀, בדקו כיצד מפצחים שאלה, כיצד עונים תשובה מלאה, מיהי "האחות הווירטואלית" ומה הקשר שלה ללימוד ההיסטוריה.

לעניין השימוש בספר: הפרקים העוסקים בנושאי הלאומיות הם **חובה** לכולכם. לגבי **נושאי הבחירה**, מומלץ לכל אחד ואחת מכם לחזור וללמוד את הנושא שנלמד כבר בכיתה.

בכל נושא, בכל מקרה, תרגלו ותרגלו שוב את **קטעי המקור** מספרי הלימוד שלכם. על כל אדם לומד להיות מסוגל לקרוא קטע מקור ולהבינו בהקשר שלו ובכלל.

למתעניינים שביניכם, השתדלתי להרבות בהפניות להרחבת הידע בנושאים רבים ומגוונים.

אתם מוזמנים כמובן **להפנות אליי שאלות** בכל הקשור לנושאים שבספר, דרך אתר מיקודים של "רכס פרויקטים חינוכיים". אשמח לתקשר איתכם דרך הפורום ולענות באופן אישי וקבוצתי כאחד.

שיהיה לכולכם בהצלחה, נערים ונערות,

אולי ניפגש בשנה הבאה...

ואידך — זיל גמור

יעל

תולדות עם ישראל (לבי"ס דתי), יחידה י', 1 יח"ל, 29106

שים לב!

השאלות במבחן יחוברו מהחומר המפורט להלן.

פרק ראשון

המבחן יכלול שאלות בנושאים א-ג, מהפרקים המפורטים להלן, כפי שהם מופיעים בספרי הלימוד.

א. תקופת בית שני

על פי הספר **החברה היהודית בימי הבית השני**, הוצאת מכון שון, ירושלים.

פרק ח' — קץ הממלכה החשמונאית ושלטון הורדוס

עמ' 188-206

פרק ט' — הניסיון הראשון של שלטון רומאי ישיר על יהודה — תקופת הנציבות הראשונה

עמ' 235-247

פרק י"א — הסיבות למרד הגדול ונסיבות פריצתו

עמ' 267-284

פרק י"ב — המרד הגדול ברומאים

עמ' 285-306

פרק י"ג — כיצד התאוששה היהדות מהמשבר של חורבן הבית? הנבנתה תרבות יהודית חדשה מתוך החורבן?

עמ' 309-321

ב. הקהילה היהודית בימי הביניים

על פי הספר **הקהילה היהודית בימי הביניים**, מ' בן-ששון, א' גרוסמן, הוצאת מרכז זלמן שזר, ירושלים.

פרק א' — הקהילה בחברת ימי הביניים

עמ' 26-27

פרק ב' — דת, הלכה ומלכות כמקורות סמכות בחברה היהודית

עמ' 40-45

פרק ג' — סמכות הקהילה

עמ' 46-57

פרק ד' — נושאי התפקידים בקהילה והמבנה החברתי שלה

עמ' 66-67, 79-86

פרק ה' — מוסדות הקהילה

עמ' 91-95, 111-139

פרק ו' — ארגונים על קהילתיים ובין-קהילתיים

עמ' 151-164

ג. החסידות

על פי הספר **גלות הכלל וגאולת הפרט**, הוצאת מכון שון, ירושלים.

פרק א' — יהדות פולין בגדולתה

עמ' 15-23 (בלי המקורות בעמ' 17, 21-22)

פרק ב' — יהדות פולין בשברה

עמ' 24-37 (בלי המקורות בעמ' 27, 33-36)

פרק ג' — בין גלות לגאולה — המשבר הרוחני של יהדות פולין בעת צמיחת החסידות

עמ' 38-47 (בלי המקורות בעמ' 40-47)

- פרק ד' — "מלוא כל הארץ כבודו" — הבשורה הדתית של החסידות
 עמ' 59-67 (בלי המקורות בעמ' 61 — מקור ראשון, 66 — מקור שני)
- פרק ה' — תורת הצדיק — הבסיס להפיכת החסידות לתנועה חברתית
 עמ' 90-101 (בלי המקורות בעמ' 93 — מקור ראשון, 96-97 — מקור מתוך ראובן ז"ק "כרם ישראל")
- פרק ט' — ההתנגדות — תגובת החברה היהודית המסורתית לבנייה הדתית-חברתית של החסידות
 עמ' 139-157 (בלי המקורות בעמ' 143 — מקור ראשון, 144 — מקור ראשון, 146-148, 153 — מקור ראשון)

פרק שני

פרק ב': מעמד היהודים במדינות השונות במחצית השנייה של המאה ה-19

- (2) הגורמים והמאפיינים של האנטישמיות המודרנית (בהשוואה לשנאת ישראל בעבר), תורת הגזע, דרוויניזם חברתי.
 (3) ביטוייה של האנטישמיות במערב ומרכז אירופה: פרשת דרייפוס ועוד ביטוי אנטישמי אחד לפי בחירת המורה: מפלגות אנטישמיות, ספרות אנטישמית, עלילות הדם טיסא-אסלר ופולנא, הפטיציה האנטישמית.
 הגורמים לאנטישמיות ברוסיה, שני ביטויי אנטישמיות ממזרח אירופה: פרעות "הסופות בנגב", פרעות קישינב, עלילת הדם של בייליס, הפרוטוקולים של זקני ציון. ההשוואה בין האנטישמיות במערב אירופה ובמרכזה לבין האנטישמיות ברוסיה.
 (4) היחס ליהודים בארצות צפון אפריקה לפני מעורבות המעצמות. מעמד המשפטי, הכלכלי והחברתי. (יש ללמד על שתי מדינות).
 התמורות שחלו אחרי מעורבות המעצמות בארצות צפון אפריקה במעמד המשפטי, הכלכלי והחברתי (יש ללמד על שתי מדינות).
 ביטוי אנטישמיות: עלילת הדם בדמשק — סוריה.

פרק ג': עליית הלאומיות בעמים ובישראל

- (1) שורשי הלאומיות באירופה וביטוייה באיטליה ובגרמניה.
 (3) רעיונותיהם ותכונותיהם של הרב קלישר, הרב אלקלעי ומשה הס על רקע תקופתם — מבשרי הציונות.
 (5) העלייה הראשונה (תרמ"ב-תרס"ג — 1881-1904): מניעי העלייה, הרכב העולים מהמזרח ומהמערב, עליית "אעלה בתמר", המושבות הראשונות, הקשיים, הברון רוטשילד ושיטת האפוטרופסות, עימותים בין "היישוב הישן" לבין "היישוב החדש", פולמוס השמיטה כמשקף מאבק על אופי החיים המתהווים בארץ, העלייה הראשונה — האם ראשונה?
 (6) הרצל — רעיונותיו: ב"מדינת היהודים", ב"אלטנוילנד". פעולותיו: כינוס הקונגרס הציוני, הקמת התנועה הציונית. פעילותו המדינית להשגת הצ'רטר. הישגים: תכנית בזל, אוצר התיישבות היהודים, קרן קיימת לישראל. פולמוס אוגנדה.
 (7) זרמים בתנועה הציונית: ציונות מדינית, ציונות מעשית, ציונות רוחנית. ציונות דתית: הרקע להקמת תנועת המזרחי, "הקול הקורא", הרב ריינס — מנהיג המזרחי וגישתו לציונות, עמדת המזרחי בפולמוס אוגנדה.
 (8) המתנגדים לתנועה הציונית: הטריטוריאליסטים, החרדים, הבונדיסטים.
 (10) העלייה השנייה (תרס"ד-תרע"ד, 1904-1914): מניעי העלייה, מאפייני העולים והשקפותיהם, עליית התימנים (יבנאלי), דת העבודה (א"ד גורדון), הקשיים בארץ, דרכי התמודדות, כיבוש העבודה, כיבוש השמירה, החייאת השפה העברית (ריב הלשונות), הקמת הקבוצה, ייסוד "אחוזת בית" (תל אביב), הרב אברהם יצחק הכהן קוק — רבה של יפו והמושבות, ומסע הרבנים.

פרק שלישי

פרק א': היישוב היהודי בארץ-ישראל ("היישוב הישן") — אורח חיים ותמורות

מושגים: חכם באשי, חלוקה, קפיטולציות, משה מונטיפיורי, היציאה מן החומות, פתח תקווה.

פרק ד': מלחמת העולם הראשונה והיישוב היהודי בארץ-ישראל (תרע"ד-תרע"ח, 1914-1918)

מושגים: אימפריאליזם, מירוץ החימוש, ארבע עשרה הנקודות של וילסון, חוזה ורסאי, הסכם סייקס-פיקו, ניל"י, "הגדודים העבריים", הצהרת בלפור, הוועד להקלת המשבר.

פרק א – נושאי הבחירה (יש ללמוד רק נושא אחד מהשלושה)

● פרק I – החברה היהודית בימי הבית השני:

- 22 – מושגים
- 24 – הורדוס מלך בחסד הרומאים
- 34 – תקופת הנציבות הראשונה
- 38 – הסיבות למרד הגדול ונסיבות פריצתו
- 43 – המרד הגדול ברומאים
- 49 – כיצד התאוששה היהדות מהמשבר של חורבן הבית

● פרק II – הקהילה היהודית בימי הביניים

- 58 – הקהילה היהודית בחברת ימי הביניים
- 62 – דת, הלכה ומלכות כמקורות סמכות בחברה היהודית
- 64 – סמכות הקהילה
- 68 – נושאי התפקידים בקהילה והמבנה החברתי שלה
- 72 – מוסדות הקהילה
- 82 – ארגונים על-קהילתיים ובין קהילתיים

● פרק III – החסידות

- 87 – יהדות פולין בגדולתה
- 92 – יהדות פולין בשברה
- 98 – בין גלות לגאולה – המשבר הרוחני של יהדות פולין בעת צמיחת החסידות
- 102 – "מלוא כל הארץ כבודו" – הבשורה הדתית של החסידות
- 105 – תורת הצדיק – הבסיס להפיכת החסידות לתנועה חברתית
- 111 – ההתנגדות – תגובת החברה היהודית המסורתית לבניה הדתית-חברתית של החסידות

פרק ב – תולדות ישראל והעמים בדורות האחרונים (פרקים ב' וג') –

נושאי הלימוד לשאלות הפתוחות מעמד היהודים במדינות השונות

במחצית השניה של המאה ה-19

- 120 – האנטישמיות המודרנית
- 129 – היחס ליהודים בארצות האסלאם

פרק ג – עליית הלאומיות בישראל ובעמים

- 136 – שורשי הלאומיות באירופה וביטוייה בארצות הבלקן, באיטליה ובגרמניה
- 143 – מבשרי הציונות
- 148 – העליה הראשונה (תרמ"ב-תרס"ג, 1881-1904)
- 157 – הרצל — רעיונותיו, פעולותיו והישגיו
- 167 – זרמים בתנועה הציונית
- 172 – המתנגדים לתנועה הציונית
- 174 – העלייה השנייה (תרס"ד-תרע"ד, 1904—1914)

(פרקים א' וד') – מושגים

- 184 מושגים (פרק א') ארץ ישראל
- 186 מושגים (פרק ד') המלחמה הגדולה

בחינות בגרות לתרגול

- 190 בחינה א'
- 196 בחינה ב'
- 203 תשובון לבחינה א'
- 209 תשובון לבחינה ב'

כיצד לומדים?

מחקרים מוכיחים באופן ברור כי השקעה ומאמץ חשובים יותר מאינטליגנציה להצלחה בכל תחום כמעט, במיוחד בלימודים.¹

העם היהודי התמחה בכך במשך מאות שנים, כפי שאתם ודאי יודעים...

אם כך, מה עליכם לעשות כדי להצליח?

לקרוא, ללמוד, לשנן ולתרגל כמה שיותר את חומר הלימוד, בקריאה, ב"פיצוח שאלות" בתרגול כתיבת תשובות מלאות ומוסברות ואף במדידת זמן.

"פיצוח שאלה"

שאלות במבחנים בהיסטוריה הן בעלות מבנה מוגדר, לעתים מורכב למדי. כדי להצליח בבחינה עליכם לענות בתשובות רחבות ומוסברות, תמיד על פי מבנה השאלה וחלקיה השונים.

כשאנחנו מדברים על שאלה, הכוונה היא **לסעיף** אחד בלבד. בשאלות בהיסטוריה ישנם **שני סעיפים**. יש להתייחס **לכל סעיף בנפרד!** אין לכתוב "ראה סעיף א'", אלא יש לענות על **כל מה שנשאלתם בכל סעיף**, ולבדוק היטב אם אכן נדרשתם לאותו מידע בתשובה לשני סעיפים — אם עניתם לשני הסעיפים באותה תשובה, סביר להניח שלא "פיצחתם" את השאלה ואינכם עונים על מה שצריך.

כיצד ניגשים לפיצוח?

בכל שאלה יש לנו אלמנטים קבועים, שיש לסמן ולשים לב אליהם.

- חלקי השאלה
- מילות ההנחיה
- הוראת המספר (כמה)
- מיקום — זמן ומקום
- מהי השאלה

חלקי השאלה — בשאלות בבחינות בהיסטוריה יש לעתים קרובות שתי מטלות שונות באותה שאלה. הציון מתחלק **תמיד** באופן שווה בין שני החלקים (לתלמידים יש נטייה לענות על החלק הראשון ולשכוח לחלוטין את החלק השני). חלקי השאלה **מופרדים תמיד בפסיק**. לדוגמה:

הסבר מהי לאומיות, ותאר בקצרה את התהליך שהביא לשחרור לאומי באחת המדינות שלמדת. כלומר — בשאלה הזו שני חלקים — יש לסמן את הפסיק בצורה ברורה.

1 אתם מוזמנים לעיין במחקרים שונים. מומלץ במיוחד הספר: "מדוע טייסי קמיקזה חובשים קסדות", מאת יעקב בורק, בהוצאת עם עובד.

בחלק מהסעיפים לא מופיע הפסיק, ועליכם לבדוק בעצמכם האם ישנן שתי דרישות שונות בסעיף — סמנו את החלקים השונים בצבע.

לדוגמה:

הסבר את הגישה של חת"ם סופר לאמנציפציה ואת הגישה של הרב שמשון רפאל הירש לאמנציפציה. ודאו שאינכם שוכחים אף חלק — וסמנו בצורה בולטת את ההפרדה בין שני החלקים: הסבר את הגישה של חת"ם סופר לאמנציפציה ואת הגישה של הרב שמשון רפאל הירש לאמנציפציה.

מילות ההנחיה — בשאלות בהיסטוריה חוזרות תמיד אותן מילות הנחיה. לכל מילה יש משמעות, וגם הגדרה של גודל תשובה. חשוב לסמן את מילות ההנחיה ולהכיר את משמעותן. **ציין** — מניית הדברים בשם תוך הסבר קצר להבנה. רמת הפירוט הנמוכה ביותר. בתשובה הקפידו לכתוב בקיצור (משפט).

הצג — ציין והסבר, כלומר כתוב מהו (במקרה הזה — "השינוי") והסבר אותו בקצרה (3-4 משפטים). **תאר/פרט** — הבאת הפרטים של הפעולה, המצב, האירוע, המשתתפים, באופן שמתאר את הדברים ומספר אודותם בהרחבה הנדרשת. סיפור רצף האירועים (לחצי סעיף — כתבו כשליש עד חצי עמוד!). **הסבר** — מתן הבהרה לפעולה או לתופעה, סיבות ונימוקים של האירוע והתוצאות שקרו בעקבותיו, ניתוח של הדברים באופן שמעיד על הידע וההבנה (לחצי שאלה כתבו כחצי עמוד!). **מה היה** — לענות בקצרה על השאלה, מבחינת רמת הפירוט כמו "פרט" בערך.

 שימו לב: לעתים קרובות מבקשים "ציין" ו"הסבר" גם יחד.

דוגמה:

א. בעקבות תהליכי האמנציפציה התחוללו אצל היהודים תמורות שונות בתחום הדת. **ציין** שתי תמורות כאלה, והסבר כיצד הן קשורות לאמנציפציה.

במקרה זה

- יש לציין שתי תמורות, למשל התפרקות הקהילה והתבוללות. להתייחס בשניים—שלושה משפטים לכל אחת מהתמורות.
- ואז להסביר באריכות ובפירוט כיצד הן קשורות לאמנציפציה. ראו דוגמה לתשובה זו ב"מבנה תשובה".

הוראת המספר — יש לסמן מיד את כמות הדוגמאות הנדרשות. כמעט תמיד הן מודגשות בקו, אך לא תמיד. חשוב לשים לב להמשך ההנחיות המופיעות לעתים בסוגריים. בדוגמה שלפנינו המופיעה בהרחבה ב"מבנה תשובה" נדרשתם לציין שתי תמורות אצל היהודים בתחום הדת. אם תכתבו יותר משתי תמורות — יקראו את השתיים הראשונות בלבד!

 שימו לב כמובן לתחום הנדרש. תשובה המסבירה יפה את התמורות בתחום הכלכלה לא תזכה באף נקודה!

מיקום — באיזו תקופה עוסקת השאלה ובאיזה מקום?

ברוב המקרים — המקום ואף הזמן מופיעים בכותרת השאלה. כך ברוב שאלות הנושא. בשאלון הזה תגלו שקל לכם יחסית להגדיר את המקום ואת הזמן. רק ודאו שאכן אתם יודעים במה מדובר: לאחר חורבן בית המקדש; המרד הגדול או מרד בר כוכבא; הגירת היהודים למערב אירופה או לארצות הברית...

מהי השאלה — אל תשכחו! אחרי כל הזיהויים — מה רוצים מאיתנו, על מה נקבל את הנקודות?

ב. מדוע עוררה פעילותה של כ"ח התנגדות מצד ההנהגה הרבנית בקהילה?
בתשובתך הַבֵּא שתי סיבות להתנגדות זו.

 ש'מו לב: היטב למה שנדרש — כאן: **מדובר כמובן על יהודי ארצות האסלאם לאחר הכיבוש הקולוניאלי** (כלומר סוף המאה ה-19 וראשית המאה ה-20). נשאלתם:
מדוע עוררה הפעילות התנגדות מצד ההנהגה הרבנית? יש להציג בקצרה מאוד את פעילות כ"ח בקרב יהודי ארצות האסלאם ואז להסביר מדוע התנגדו הרבנים לפעילות הזו. ודאו שהסברתם שתי סיבות לפעילות (ושניתן להבחין בעזרת המדגש בין שתי הסיבות השונות).
המלצה: להכין תמיד ראשי פרקים לתשובה, ולהיעזר בהם כשעונים על השאלה.
כאן:

- משפט פתיחה (הכולל תמיד את מסגרת הזמן והמקום)
- פעילות כ"ח — בקצרה
- סיבה אחת להתנגדות
- סיבה שנייה להתנגדות

 ש'מו לב: לא תקבלו נקודות על תיאור פעילות כ"ח בקרב היהודים. זה נדרש רק לצורך רקע קצר לתשובה. אין טעם לתאר את פעילות כ"ח באריכות, כמו שאין טעם לתאר כאן את עלילת דמשק, לדוגמה! דבקו תמיד במה ששאלו אתכם.

מושגים

במבחן ההיסטוריה קיבלתם ממש מתנה. 20 נקודות מתוך המבחן תוכלו לקבל אם תגדירו בצורה מסודרת מושגים מתוך הרשימה שקיבלתם מראש. מאחר שאתם מכירים מראש את כל המושגים האפשריים ותרגלתם תשובות עליהם במבחנים השונים — אין כל סיבה שלא תזכו בכל הנקודות בחלק הזה.
הגדרת מושג כוללת תמיד את חמש המ"מים: מה/מי — פירוש מילולי, מהו המושג (במשפט או שניים הסבר על מאפייניו העיקריים), מתי (תקופה בהיסטוריה שבה היה חשוב — התקיים), מקום (היכן הוא קיים/ התקיים), מדוע חשוב (או ייחודו של המושג הזה לעומת מושגים אחרים קרובים).

 ודאו² שתרגלתם מספיק את כל המושגים!

2 הסימן הזה משמש צוללנים להגדרה "כל תקין".

בדקו האחד את הגדרת המושגים של רעהו בהקפדה. הבטיחו כי כל תשובה היא הגדרה מספיק טובה של המושג (הגדרות מלאות תוכלו למצוא בפרק המושגים).

מבנה תשובה

הנחיות: בכתיבת תשובה יש לשמור על מבנה קבוע: התשובה תתחיל תמיד במשפט פתיחה, המכיל בעצם את נתוני השאלה בתוספת תאריך או מושג מרכזי; בהמשך יש לפצל את התשובה לפסקאות על פי מספר ההנחיות בשאלה — בדרך כלל שתיים; בכל פסקה יש לכתוב תשובה רחבה, מוסברת, המבססת את הידע העונה להנחיה בשאלה. כל מושג המוזכר בתשובה יש להסביר במשפט אחד לפחות, רצוי למרקר אותו. אין הכרח בפסקת סיכום לתשובה, אלא אם כן אתם רגילים לכך. אין לענות בראשי פרקים על השאלה!

תרגלו כמה שיותר תשובות מלאות לשאלות. רצוי שתשובה לסעיף תהיה בערך בסדר גודל של עמוד פוליו כתוב.

אם כתב היד שלכם גדול במיוחד — התרגלו לכתוב תשובות בנות עמוד וחצי לפחות לכל סעיף. מבנה תשובה כולל בדרך כלל שלושה חלקים:

- משפט פתיחה (משפט או שניים, לא יותר).
- תשובה לחלק הראשון של השאלה, כולל פירוט על פי הדרישות (רבע עד חצי עמוד).
- תשובה לחלק השני של השאלה, כולל פירוט על פי הדרישות (רבע עד חצי עמוד).

דוגמה — תשובה לשאלה זו:

בעקבות תהליכי האמנציפציה התחוללו אצל היהודים תמורות שונות בתחום הדת. ציין שתי תמורות כאלה, והסבר כיצד הן קשורות לאמנציפציה.

תשובה:

- האמנציפציה שהתפשטה במדינות אירופה במאה ה-19 הביאה לשינוי בחיי היהודים במספר רב של תחומים. אחד התחומים שהושפע במיוחד מתהליכי האמנציפציה היה תחום הדת.
 - שתיים מהתמורות החשובות בתחום הדת היו: שינוי מעמד הקהילה והתבוללות. שינוי מעמד הקהילה: הקהילות היהודיות נהנו מאוטונומיה משפטית, חברתית, דתית ואף כלכלית באירופה עד האמנציפציה. היהודים חיו במסגרת הקהילה, ובה התקיים החינוך של ילדיהם, ממנה זכו לתמיכה כלכלית, היא סיפקה להם את שירותי הדת החיוניים ועוד. עם האמנציפציה פורקה הקהילה מבחינה משפטית והתרוקנה מתוכנה. מאות אלפי יהודים עזבו את העיירות שבהן חיו והיגרו למקומות אחרים וכך נותקו מהקהילה.
- התבוללות: גם לפני האמנציפציה היו יהודים שהתנתקו מדתם מרצון או מאונס. אך האמנציפציה הגבירה מאוד את התהליך הזה. יהודים רבים שאפו להשתלב בחברה הכללית והיו מוכנים לוותר לצורך זה על דתם. דוגמה לכך היא משפחת ד'זראלי, שהפכה למשפחה מכובדת בבריטניה ואחד מבניה היה ראש ממשלת בריטניה.

האמנציפציה מתייחסת ליהודים באופן אישי, כלומר כל יהודי מקבל שוויון זכויות כאזרח. מסגרת הקהילה מאבדת את מעמדה ואת חשיבותה. מסגרת הקהילה פורקה מבחינה משפטית ורוקנה מתוכנה הרשמי. האוטונומיה שזכתה לה הקהילה היהודית בוטלה והתייחסות השלטון ליהודים, כמו התייחסות היהודים לשלטון, היו אך ורק לכל אחד בנפרד ולא במסגרת הקהילה. כלומר, אם קודם היהודי היה תלוי בקהילה שלו במידה רבה, לאחר האמנציפציה הקהילה הייתה תלויה ברצונם של היהודים להשתייך אליה והיא סיפקה ליהודים מסגרת חברתית ודתית בלבד. החינוך יצא ממנה, התרבות של היהודים המשתלבים הייתה מנותקת מהקהילה וכמובן גם המסגרת הכלכלית.

האמנציפציה פתחה בפני היהודים אפשרות הגירה. יהודים רבים בחרו לעזוב את העיירה שבה חיו מזה דורות ולהגר לערים הגדולות או אף אל מעבר לים. שם יכלו לזכות בתנאים כלכליים, חברתיים ותרבותיים משופרים ולהשתלב בחברה הכללית. כך אפילו הקשר הפיזי של היהודי לקהילתו נותק.

🔔 טיפוס לב: ציוד חיוני במבחן הוא מדגש בצבע בולט (מרקר). הוא משמש להדגשת מושגים בולטים, דוגמאות וסימון חלקי התשובה.

ניתוח קטע מקור

חלק מהדרישות מתלמיד היסטוריה היא היכולת לנתח קטע מקור ולהפיק ממנו מידע. את המידע הזה יש לשלב עם הידע שנרכש בצורה מסודרת במהלך הלימוד. כלומר ניתוח קטע מקור דורש שתי פעולות שונות: האחת — שכלול טכניקה של הפקת מידע מטקסט כתוב/מצויר, הוצאת העיקר מן הטקסט, והשנייה — שילוב בין המידע שהוצאנו מקטע המקור לבין המידע הקיים אצלנו.

לרוב שאלת קטע מקור תהיה קשורה לאחד הסעיפים של שאלה בבחינה. לעתים הסעיף השני ידרוש מכם תשובה לנושא הקרוב לקטע המקור, אך לא הוזכר בו.

רוב קטעי המקור הם טקסטים כתובים — אם טקסטים מקוריים מהתקופה הנלמדת ואם חלק מניתוח של היסטוריון לגבי תופעה/אירוע וכו'.

ישנם קטעי מקור שהם ויזואליים יותר, לדוגמה טבלה או גרף המציגים נתונים. קטע מקור מהסוג הזה יכול להיות תמונה או קריקטורה המייצגת דעה לגבי אירוע/תופעה.

לניתוח הקטע ישנם מספר שלבים שחשוב לתרגלם בצורה מסודרת:

1. קריאה מוקפדת של הטקסט הכתוב. אם מדובר בתמונה יש לעיין בה בקפידה. חלק מהקריאה של קטע המקור הוא חיפוש מידע לגבי הקטע, כלומר מי הכותב, מתי ובאיזו סיטואציה נכתב מה שנכתב.

2. קריאת השאלה שאליה מצורף הקטע ורישום ראשי פרקים של הנדרש כדי לקבל את מלוא הנקודות על הקטע.

3. תשובה לשאלה:

■ הצגת קטע המקור — מי הכותב? מתי? והיכן נכתב?

■ תוכנו של הקטע במילים שלכם בקצרה.

■ תשובה לשאלה, תוך התייחסות לקטע עצמו.

תשובה לשאלת קטע מקור לעולם אינה יכולה להיות ציטוט מהקטע בלבד! לעתים קרובות יש לצטט מהקטע (כפי שתראו בדוגמה), אך תמיד יש להסביר במילים שלכם את הציטוט ואת ההקשר לשאלה.

אופן הניתוח יודגם בשתי שאלות, העוסקות בהרצל ובתרומתו לצינונות וכן באנטישמיות.

1. קרא את הקטע והסבר במילים שלך מהי "שאלת היהודים" על פי הרצל, הסבר מהו האירוע שאליו הוא רומז בקטע, שהשפיע עליו לפעול למען הצינונות.

שאלת היהודים קיימת, ורק איש בער לא ידע אותה ויכחיש במציאותה, ירושת פלטה היא לעמים המנומסים מחשבת ימי הבינים...את גלוי דעתם ורצונם הטוב הן הראונו בהחלט לתת לנו שווי הזכויות. שאלת היהודים קיימת בכל המקומות שבני עמנו יושבים בהם במספר רב... לא יחדל מהיות גם בארצות היותר נאורות — וארץ צרפת תוכיח — כל זמן שלא תפתר שאלת היהודים באופן מדיני.

שאלת היהודים איננה, לפי דעתי, לא שאלה חברתית ולא שאלה דתית, אף כי הסכינה להתלבש באחת מהצורות האלה. שאלה לאומית היא, אשר תיפטר רק אם נעשה אותה לאחת מן השאלות המדיניות שבעולם, "אשר ימתיקו עליה סוד במושב הלאומים והעמים המנומסים יחד. עם הננו, עם אחד!"

מתוך המבוא ל"מדינת היהודים", הרצל, 1896

2. א. הבט בקריקטורה המוצגת כאן ("רוטשילד", קריקטורה אנטישמית מעיתון צרפתי, משנת 1898) והסבר מה משמעותה, ואיזו סיבה לצמיחת הצינונות היא מייצגת.
- ב. הצג עוד שתי סיבות לצמיחת הצינונות, הסבר לגבי כל סיבה כיצד היא הביאה לצמיחת הצינונות. כדי לבדוק את עצמכם, נסו להשיב תשובות על שתי השאלות, לפני שאתם נעזרים בתשובות שבספר.

© Visualphoto/Bridgeman

ניתוח הקטעים ותשובות בראשי פרקים לשאלות:

לשאלה 1:

- הקטע המצוטט בשאלה הוא חלק מן המבוא של הספר "מדינת היהודים"³ שכתב הרצל בשנת 1896.
- בספר הציג הרצל את "שאלת היהודים" לפי תפיסתו. מבחינתו, שאלת היהודים היא **שאלה לאומית** — היהודים הם עם!
- הקטע מתייחס ל**אנטישמיות** שנוצרה בכל מקום שבו ניסו היהודים לחיות, אנטישמיות ששמה תמיד מחסום למאמצי ההשתלבות היהודית בעקבות האמנציפציה.
- האירוע שעליו רומז הרצל ב"לא יחדל להיות גם בארצות היותר נאורות — וארץ צרפת תוכיח..." הוא **משפט דרייפוס**, מ-1894. במשפט הואשם הקצין היהודי-צרפתי אלפרד דרייפוס בבגידה בצרפת. המשפט לווה בהתפרצויות זעם כנגד היהודים בכלל, כבוגדים בצרפת. בסופו של דבר, לאחר שדרייפוס נמצא אשם וישב שנים בכלא, התברר כי הוא כלל לא היה אשם. המשפט, מעבר לכך שהסעיר את צרפת, הוא כנראה שהבהיר להרצל עצמו כי הפתרון ל"שאלת היהודים" חייב להיות פתרון לאומי. **בעקבות המשפט**, החל הרצל לעסוק בנושא הציוני.

לשאלה 2.א:

- הקריקטורה היא מעיתון צרפתי משנת 1898, היא מתארת תיאור אנטישמי מדומיין ומוקצן של **רוטשילד**.
- בקריקטורה מתואר רוטשילד, מייצג משפחת הבנקאים היהודית, בדמות **מפלצת המנסה לכבוש את העולם כולו** — בדמות כדור הארץ. מופיעים בו מאפיינים אנטישמיים המיוחסים ליהודים — זקן, אף גדול וכן ידיים הנראות כציפורני חיה. על ראשו כתר ועליו חזיר דווקא. **המשמעות** היא שהיהודים, כאן בדמות רוטשילד, מנסים להשתלט על העולם דרך הכלכלה והכסף.
- הקריקטורה מייצגת את **האנטישמיות** — יש להסביר מהי האנטישמיות, וכן כיצד היא מביאה לצמיחת הציונות.
- מובן שכל תשובה חייבת להיות רחבה, מוסברת ומנומקת. כאן הוצגו ראשי פרקים בלבד, כדי להבהיר כיצד יש לנתח קטע מקור.
- פנו לעצמכם זמן לפני המבחן לקרוא את קטעי המקור מספרי הלימוד. התרגלו לנתח קטע מקור בעזרת **שלוש שאלות בסיסיות**:
 - מהו הקטע? מי כתב אותו? מתי? (במה דעתו של הכותב חשובה להבנת הנושא?)
 - מה תוכנו של קטע המקור, האם הוא מביא מידע מיוחד?
 - מה חשיבותו של הקטע להבנת נושא הלימוד? (במה הוא תורם ומוסיף לידיע שלנו?)

3 הקטע המצוטט כאן מ"פרויקט בן יהודה". <http://benyehuda.org> פרויקט התנדבותי השואף להביא את כלל היצירה העברית לרשת.

מבנה בחינת הבגרות שאלון 29106 – חלק א

פרק ראשון – נושא בחירה – 30 נקודות

התלמיד יענה על **ארבע** שאלות: על **שתי** השאלות הראשונות (חובה – שתיהן יחד שוות 10 נקודות), ועל **שתיים** משלוש השאלות הבאות, כל אחת מקבלת 10 נקודות.

פרק שני – נושא החובה – 50 נקודות.

התלמיד יענה על 2 שאלות מתוך 4 שאלות. בכל שאלה 2 סעיפים. לכל שאלה 25 נקודות.

פרק שלישי – מושגים – 20 נקודות.

התלמיד יכתוב על 4 מושגים מבין 7. לכל מושג 5 נקודות.
על כל מושג יישאלו 2 שאלות ממוקדות, עליהן יש להשיב בקצרה ולעניין.

מבחן מותאם

התלמיד יענה על 8 שאלות לפי בחירתו מ-3 פרקי המבחן.
לכל שאלה 12.5 נקודות. לכל סעיף משקל של שאלה.
בפרק השלישי רשאי התלמיד לבחור לא יותר מ-4 מושגים. 2 מושגים ייחשבו כשאלה.
סה"כ נקודות שניתן לקבל בפרק השלישי הוא 25 נקודות.

חזרה על החומר

יש לחזור על חומר הלימוד – כמה שיותר!

ככל שתדעו יותר, תצליחו יותר – זו המשוואה הראשונית והפשוטה ביותר.
המינימום: יש לחזור ולקרוא את החומר לפחות פעמיים עד שלוש (כל מילה!). מומלץ ללמוד בחלקים נפרדים, אפשר להפריד לפרקים פרקים. לאחר שקראתם את החומר הקשור לסעיף מסוים פעמיים, בדקו ותרגלו תשובות לשאלות שבסוף הסעיף, כאשר הספר והמחברת סגורים כמובן.
אפשר להחליט שקוראים את כל החומר הקשור לחלק המרכזי, כלומר לקרוא היטב את כל הסעיפים בפרקים ב' ו-ג' ורק אז לענות על כל השאלות הקשורות לכל הנושאים.
תוך כדי קריאה החזיקו ביד מדגש (מרקר) וסמנו מושגים חשובים, תאריכים, שמות אישים מרכזיים. ודאו שבתשובות שאתם כותבים מוזכרים כל המושגים והשמות האלה. ודאו שהסברתם בקצרה כל מושג.
מומלץ מאוד לקרוא את כל החומר שאתם נבחנים עליו ולתרגל תשובות לכל שאלות התרגול הקשורות לסעיפים.

רק אחר כך התארגנו להשיב על שתי בחינות הבגרות שבסוף הספר.
ענו קודם על המבחן הראשון ורק אחר כך על השני – הוא קשה יותר ומאתגר יותר.
התארגנו לכך כמו למבחן בגרות, עדיף במסגרת קבוצת למידה.